

УДК 343.81

СТИМУЛЮВАННЯ ПРАВОСЛУХНЯНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ПРИНЦИП ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

Михайло ПУЗИРЬОВ,
кандидат юридичних наук,
головний науковий співробітник
науково-дослідного центру з питань діяльності органів та установ
Державної пенітенціарної служби України
Академії Державної пенітенціарної служби

SUMMARY

The article deals with implementation of the principle of stimulating law-abiding behavior of convicts in the Federal Republic of Germany comparing with corresponding provisions of the criminal-executive legislation of Ukraine. The author established that the implementation of the principle of stimulating law-abiding behavior of convicts in the Federal Republic of Germany is realized through the use of such promotional institutions of criminal-executive law as granting prison leave, use of parole, reduced sentence and appropriate measures of encouraging. The introduction of reduced sentence institute to the domestic criminal-executive law is proved. This measure will facilitate the more consistent implementation of the principles of humanism, differentiation and individualization of execution of punishments, rational application of coercive measures and stimulating law-abiding behavior, combining punishment with corrective influence that are settled in the article 5 of the Criminal-Executive Code of Ukraine.

Key words: comparative penitentiary research, stimulating law-abiding behavior of convicts, principles of execution of punishments, Roman-German law family.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено реалізацію принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених у Федеративній Республіці Німеччина порівняно з окремими положеннями кримінально-виконавчого законодавства України. Установлено, що реалізація принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених у Федеративній Республіці Німеччина здійснюється через застосування таких заохочувальних інститутів кримінально-виконавчого права, як надання тюремних відпусток, застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, скорочення строку покарання, а також відповідних заходів заохочення. Обґрунтовано впровадження до вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства інституту скорочення строку покарання. Це сприятиме більш послідовній реалізації принципів гуманізму, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, закріплених ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу України.

Ключові слова: порівняльні кримінально-виконавчі дослідження, стимулювання правослухняної поведінки засуджених, принципи виконання покарань, романо-германська правова сім'я.

Постановка проблеми. Нині актуальність проведення порівняльних кримінально-виконавчих досліджень обумовлена стрімкими процесами реформування пенітенціарної системи України (у зв'язку з ліквідацією 18 травня 2016 р. Державної пенітенціарної служби України [1] й передачею її повноважень Міністерству юстиції України) та оптимізації кримінально-виконавчого законодавства, зокрема в частині адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів [2]. Вказані поступальні тенденції потребують відповідного наукового обґрунтування, зокрема проведення всебічних компаративних досліджень із пенітенціарної проблематики. Одним із таких напрямів, поставлених на порядок денний вітчизняною пенітенціарною наукою, є проблема стимулювання правослухняної поведінки засуджених, яка корелює не лише з досягненням мети їх виправлення, але й із запобіганням вчиненню ними нових злочинів (як під час відбування покарання, так і після звільнення). Завдяки тому, що проблеми виправлення і ресоціалізації засуджених (які в зарубіжній пенітенціарній науці іменуються як “correction”, “rehabilitation”, “reintegration”, “social reintegration”) властиві не лише Україні, але й більшості цивілізованих зарубіжних країн, вони можуть бути піддані функціональному порівнянню [3, с. 131].

Актуальність теми. Теоретичною основою написання статті стали праці вітчизняних та зарубіжних учених, присвячені компаративним засадам виконання та відбування

покарань, реалізації принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених, теорії і практиці застосування заохочувальних інститутів кримінально-виконавчого права. Зокрема, ми використовували праці З.А. Астемірова, Л.В. Багрий-Шахматова, С.Л. Бабаяна, В.А. Бадири, О.М. Бандурки, І.Г. Богатирьова, О.І. Богатирьової, М.Л. Грекова, В.І. Гуржія, Т.А. Денисової, О.М. Джужи, В.О. Жабського, Ю.В. Калініна, О.Г. Колба, В.Я. Конопельського, В.О. Меркулової, М.П. Мелентьєва, І.С. Михалко, Г.О. Радова, А.В. Савченка, А.Ф. Сизого, А.Х. Степанюка, М.О. Стручкова, В.М. Трубникова, М.І. Хавронюка, С.В. Царюка, В.П. Шупілова, І.С. Яковець, С.С. Яценка. Зокрема, вітчизняний дослідник забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених І.С. Михалко не повною мірою проаналізувала зарубіжний досвід його реалізації, обмежившись порівняльною характеристикою цього принципу за українським і російським законодавством [4, с. 8; 5, с. 26–35]. Більш ґрунтовно до цього питання (враховуючи рівень докторських дисертацій) підійшли у своїх дослідженнях такі зарубіжні вчені, як А.Ф. Сизий [6, с. 319–336] та С.Л. Бабаян [7, с. 153–186].

Загалом не виступаючи проти положень зарубіжного досвіду за дослідженням С.Л. Бабаяном напрямом (до яких, до речі, ми звертатимемося в подальшому), хочемо зау-

важити, що виведення такого заохочувального інституту вищого рівня (дальньої перспективи), як дострокове звільнення засуджених, за межі прогресивної системи відбування покарання (середнього рівня, або середньої перспективи) [7, с. 157] є таким, що суперечить концептуальним засадам вітчизняної й зарубіжної науки кримінально-виконавчого права [8; 9; 10].

Щодо положень дисертаційного дослідження А.Ф. Сизого, то вони виконані 20 років тому, і, як справедливо закликає у докторській дисертації сам поіменований учений, з метою підвищення ефективності виконання кримінальних покарань, пов'язаних з позбавленням волі, необхідно постійно здійснювати моніторинг зарубіжного досвіду в цій сфері на предмет оновлення [6, с. 336].

Саме на зазначених методологічних підходах і ґрунтується наша публікація. Враховуючи вимоги до обсягу наукової статті, ми здійснимо компаративний аналіз відповідних положень на основі пенітенціарної практики яскравого представника романо-германської правової сім'ї (до якої, зокрема, належить і Україна) – Федеративної Республіки Німеччина (ФРН).

Отже, **метою статті** є дослідження реалізації принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених у ФРН порівняно з окремими положеннями кримінально-виконавчого законодавства України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним джерелом законодавства у сфері виконання покарань у ФРН є Закон про виконання покарання у виді позбавлення волі, а також пов'язаних з ним заходів виправлення і безпеки (далі – Закон про виконання покарання у виді позбавлення волі), що набрав чинності 1 січня 1977 р. Поправки, внесені до нього пізніше, стосувалися здебільшого голодовок, листування засуджених, охорони їхнього здоров'я, а також даних, що не підлягають розголошенню, і нових правил охорони праці [11, с. 140]. В англійських джерелах Закон про виконання покарання у виді позбавлення волі 1977 р. також іменується як Федеральний тюремний закон ("The Federal Prison Act"). Як зазначають німецькі дослідники, «хоча цей закон має статус федерального, його реалізація знаходиться в руках шістнадцяти федеральних земель. Закон про тюремні доповнюється багатьма адміністративними правилами на рівні федеральних земель» [12, с. 367].

Істотні зміни у розподілі загальнофедеральної компетенції та компетенцій окремих федеральних земель у сфері виконання покарань відбулися у 2006 р., а саме під час реформи федеративного устрою Німеччини. Справа в тому, що спочатку «Конституція Німеччини 1949 р. передбачала, що прийняття законодавства в галузі кримінального права (у тому числі щодо функціонування тюрем) перебуває у віданні федеральної законодавчої влади. Проте управління виправними установами належить до компетенції окремих федеральних земель. Такий розподіл компетенцій змінився у 2006 р., коли Федеральний уряд прийняв рішення включити питання щодо тюремного законодавства у здійснювану на той час реформу федералізму. В обмін на інші законодавчі питання національний парламент передав компетенції щодо прийняття тюремного законодавства окремим федеральним землям. Це рішення зустрівало багато опонентів. Зокрема, критики відзначали, що це нелогічно мати один національний кримінальний кодекс, а також один національний кримінально-процесуальний кодекс в поєднанні з шістнадцятьма різними тюремними законами. Проте реформа пішла вперед так чи інакше, і уряд використав свої дві третини голосів у Федеральному законодавчому органі для зміни конституції. Нові правила вступили в законну силу з 1 вересня 2006 р. Відтепер Федеральний тюремний закон залишається в силі тільки в тих федеральних землях, які (поки що) не прийняли свої власні тюремні закони» [12, с. 367].

Незважаючи на наведені вище відмінності німецької пенітенціарної традиції з українською, система покарань ФРН представляє для України особливий інтерес, оскільки кримінальне право України ґрунтується на романо-германській системі права. Це відобразилося не лише на кримінальному, але й на кримінально-виконавчому законодавстві та практиці його застосування [13, с. 17].

Значимо, що, на відміну від Кримінального кодексу України (далі – КК України), ст. 51 якого чітко диференціює позбавлення волі на два самостійні види покарань: позбавлення волі на певний строк (п. 11) та довічне позбавлення волі (п. 12), Кримінальний кодекс ФРН (далі – КК ФРН) у § 38 визначає вид покарання – позбавлення волі, проводячи диференціацію його тривалості: 1) на певний строк (від одного місяця до п'ятнадцяти років); 2) довічне позбавлення волі [14, с. 139].

У німецьких тюрмах виправлення засуджених до позбавлення волі починається з аналізу їхніх даних: вивчення особистості, визначення історії її кримінального розвитку, з'ясування мотивів і чинників, що перешкодили її законній поведінці, визначення її психологічних особливостей. Саме отримані відомості стають основою для реалізації тюремною адміністрацією мети виконання покарань у ФРН – ресоціалізації ("reintegration") засуджених, закріпленої на рівні Федерального тюремного закону ("The Federal Prison Act") 1977 р. [12, с. 367].

Щодо заохочувальних інститутів кримінально-виконавчого права слід відзначити, що у ФРН деякі з них (надання відпусток або послаблення режиму, умовно-дострокове звільнення) врегульовані на рівні федеральних законів, підзаконних нормативно-правових актів. Так, відповідно до ст. ст. 11, 13 Закону про виконання покарання у виді позбавлення волі та превентивних заходів позбавлення волі ФРН до засудженого можуть бути застосовані заходи послаблення режиму (наприклад, разовий вихід за межі або відпустка з виїздом за межі установи виконання покарань), якщо немає побоювання, що він буде порушувати вимоги режиму [15, с. 6, 7]. Інші заохочувальні інститути, наприклад заходи заохочення, що застосовуються до засуджених, закріплені на рівні законодавства федеральних земель [16, с. 113].

Таким чином, регламентація заохочувальних засобів здійснюється диференційовано, залежно від обсягу засобів забезпечення заохочувальних інститутів і компетенції суб'єктів, які беруть участь у виконанні покарання у виді позбавлення волі. При цьому застосування заохочувальних інститутів у ФРН, як і в інших розвинених зарубіжних країнах, цілком спрямоване на досягнення мети виконання покарання.

У Німеччині важливими заохочувальними та реабілітаційними заходами під час виконання покарань щодо засуджених є пом'якшення покарання відповідно до ст. 11 Закону про виконання покарання у виді позбавлення волі, куди входить виконання робіт за межами виправної установи під наглядом і без нагляду, вихід з виправної установи на певний час із супроводом та без супроводу співробітника установи, а також згідно зі ст. 13 і ч. ч. 3, 4 ст. 15 – надання відпустки з місць позбавлення волі [17, с. 19; 18, с. 61]. Представляє інтерес, що у 2006 р. в Німеччині з 24 729 засуджених, яким було надано відпустку з пенітенціарних установ, не повернулися з відпустки або були повернуті в примусовому порядку 45 засуджених, що становить 0,18%. Також із 17 140 засуджених, яким була надана можливість виходу з пенітенціарних установ на певний час без супроводу співробітника цих установ, не повернулися з цього «увільнення» або були повернуті в примусовому порядку 19 засуджених (0,11%) [17, с. 20]. Обов'язковою умовою для пом'якшення покарання й надання відпустки з пенітенціарних установ є повна відсутність побоювань щодо того, що засуджений вчинить втечу, новий злочин або порушення режиму відбування покарання.

Протягом всього часу свого існування інститути умовно-дострокового звільнення та заміни невідбутої частини покарання більш м'яким визнаються доволі життєвими та ефективними, оскільки держава зацікавлена в тому, щоб громадяни, які вчинили злочин, скоріше усвідомили свою провину, виправились та повернулись у суспільство [19, с. 9]. Парадигма застосування названих елементів прогресивної системи у кримінально-виконавчій практиці ґрунтується на тому, що будь-яке покарання, в тому числі й покарання у виді позбавлення волі на певний строк, з одного боку, є карою за вчинений злочин, а з іншого – має на меті виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК України).

При цьому найбільш поширеним заохочувальним інститутом кримінально-виконавчого (пенітенціарного) права в Україні та ФРН (як і в більшості цивілізованих зарубіжних країнах) є умовно-дострокове звільнення від відбування покарання. Той факт, що зарубіжні країни віддають перевагу саме умовному звільненню від відбування покарання, а не іншим безумовним видам, на думку окремих дослідників, пояснюється тим, що умовне звільнення має багато переваг над безумовним: дає можливість певний час контролювати звільнену особу, застосовувати до неї заходи виховного та виправного характеру, маючи при цьому можливість реально виконати покарання, від якого таку особу було звільнено, що значно її дисциплінує [20, с. 37].

Водночас порівняльно-правовий аналіз застосування прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах надав можливість установити відмінності в елементному складі цього заохочувального інституту як вітчизняного, так і зарубіжного кримінально-виконавчого (пенітенціарного) права. Зокрема, якщо інститути зміни умов тримання, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, умовно-дострокового звільнення від відбування покарання є спільними для кримінально-виконавчого законодавства України та пенітенціарного законодавства зарубіжних країн, то такий інститут, як скорочення строку покарання, властивий виключно зарубіжній пенітенціарній практиці, без існування відповідних українських аналогів.

Так, у ФРН як захід заохочення щодо неповнолітніх засуджених використовується скорочення строку покарання, тобто за кожен місяць правослухняної поведінки на певну кількість днів скорочується строк покарання, призначений вироком [21, с. 15]. Це не єдиний в німецькому законодавстві приклад «виходу» за межі строку покарання, призначеного судом. Існують і прогресивний, і регресивний аспекти порушеної проблеми.

Зокрема, відповідно до ч. 1 § 66 КК ФРН, якщо особу засуджено за умисне кримінально каране діяння до покарання у виді позбавлення волі на строк не менше двох років, то суд поряд із покаранням призначає превентивне ув'язнення, коли на основі мотивованої постанови адміністрації тюрми і наглядової ради суддя продовжує строк тюремного ув'язнення засудженому, який відбув строк тюремного ув'язнення, до його виправлення [16, с. 133–134; 22, с. 67].

Якщо порівнювати наведену пенітенціарну практику у ФРН з практикою виконання покарань в Україні, то можна побачити, що виконання та відбування позбавлення волі відбувається в межах строку, визначеного вироком суду. Адміністрація установи виконання покарань не має права виходити за ці межі, за винятком лише умовно-дострокового звільнення від відбування покарання та деяких інших підстав, передбачених ст. 152 «Підстави звільнення від відбування покарання» Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України). Тобто кримінально-виконавчим законодавством передбачено випадки, коли засу-

джений звільняється з установи виконання покарань до закінчення строку покарання, визначеного вироком суду. Але відбувається це в рамках інших, крім скорочення строку покарання, інститутів вітчизняного права.

Інша справа з регресивним аспектом порівнюваної проблематики. В українському законодавстві відсутня норма, яка б надавала право утримувати засудженого в установі виконання покарань понад той строк, що був визначений йому вироком суду. І немає значення, чи була досягнута мета покарання у виді виправлення засудженого. Єдиним правовим важелем, що надає можливість здійснювати на осіб, звільнених з установ виконання покарань без досягнення мети виправлення, превентивний вплив, є інститут адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, регламентований одноійменним законом [23] і відповідною інструкцією [24].

У контексті проведеного порівняльно-правового аналізу виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк у ФРН та Україні нами було розглянуто можливість впровадження до вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства інституту скорочення строку покарання як одного з елементів прогресивної системи щодо засуджених, які характеризуються позитивно. Раціональним зерном в частині обґрунтування доцільності впровадження цього інституту є те, що за своїм змістом він якісно відрізняється від нині діючих елементів прогресивної системи виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні (зміни умов тримання, заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, умовно-дострокового звільнення від відбування покарання).

Так, якщо початок застосування цих трьох інститутів віддалений від моменту початку відбування покарання строками, визначеними ч. 3 ст. 81, ч. 4 ст. 82 КК України, ч. 1 ст. 101 КВК України, то у разі впровадження інституту скорочення строку покарання його можна застосовувати до засуджених, які характеризуються позитивно (тобто не мають протягом місяця заходів стягнення), вже після спливу місячного строку їх перебування в установі виконання покарань.

Другою відмінною рисою є те, що для того, аби застосувати до засудженого чи зміну умов тримання, чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, чи умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, необхідна наявність одного з трьох ступенів виправлення («стає на шлях виправлення», «став на шлях виправлення», «довів своє виправлення» відповідно). Тобто правослухняна поведінка має бути сталою протягом досить тривалого часу (принаймні мінімум півроку). Для застосування скорочення строку покарання адміністрація установи обмежується лише місячним строком. У такому випадку засуджений реально бачить результати своєї правослухняної поведінки у найближчий строк і може арифметично спрогнозувати строкові перспективи подальшого відбування покарання. При цьому впровадження нового заохочувального інституту не відкидатиме можливість застосування нині наявних елементів прогресивної системи.

Переконані, що впровадження до вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства інституту скорочення строку покарання сприятиме більш послідовній реалізації принципів гуманізму, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, закріплених ст. 5 КВК України.

Законодавство ФРН, подібно до українського, передбачає можливість умовно-дострокового звільнення і заміни невідбутої частини покарання більш м'яким видом покарання (заміна покарання). Матеріальна підстава умовно-дострокового звільнення та заміни покарання у ФРН

відрізняються від України. В Україні умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання може бути застосоване, якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення, а заміна невідбутої частини покарання більш м'яким – якщо він став на шлях виправлення (ч. 2 ст. 81, ч. 3 ст. 82 КК України) [25].

Так, у ФРН суд застосовує умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання, якщо відбуто дві третини призначеного судом покарання, але не менше двох місяців; звільнення відповідає дотриманню інтересів громадської безпеки; засуджений згоден на такий вид звільнення. Під час прийняття рішення особливо враховуються: 1) особа засудженого та його попереднє життя; 2) обставини вчинення ним злочину; 3) цінність правового блага, що перебуває під загрозою у разі вчинення повторного злочину; 4) поведінка засудженого при виконанні покарання; 5) умови його життя; 6) наслідки, які можна очікувати від засудженого в разі умовно-дostroкового звільнення (ст. 57.1 КК ФРН) [14, с. 161–162].

Таким чином, у ФРН більш розширені матеріальні критерії умовно-дostroкового звільнення, порівняно з Україною, де у ч. 2 ст. 81 КК України встановлено лише одну матеріальну умову для застосування умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання – якщо засуджений сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення.

За кримінальним правом ФРН у випадку, коли засуджений відбуває покарання вперше і воно не перевищує двох років позбавлення волі, суд може винести рішення про умовно-дostroкове звільнення, якщо засуджений відбув половину строку покарання (але не менше шести місяців) [26, с. 54]. Умовно-дostroково звільненому встановлюється іспитовий строк у межах невідбутої частини строку покарання. Для здійснення контролю за звільненим використовують професійну службу пробачії разом із добровільними представниками громадськості, які безкоштовно здійснюють нагляд за такими особами та надають допомогу у їх ресоціалізації [20, с. 38].

Якщо матеріальна підстава застосування умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання більш диференційована у ФРН, порівняно з Україною, то формальна підстава (частина строку відбутого покарання) за українським законодавством (ч. 3 ст. 81 КК України) [25] має більш широкі варіації, порівняно з німецьким.

Висновки. Отже, можемо навести такі узагальнення щодо характерних рис реалізації принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених у ФРН:

1) реалізація німецькою тюремною адміністрацією принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених корелює з метою виконання покарань у ФРН – ресоціалізацією (“reintegration”) засуджених, закріпленою на рівні Федерального тюремного закону (“The Federal Prison Act”) 1977 р.;

2) реалізація принципу стимулювання правослухняної поведінки засуджених у ФРН здійснюється через застосування таких заохочувальних інститутів кримінально-виконавчого права, як надання тюремних відпусток, застосування умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання, скорочення строку покарання, а також відповідних заходів заохочення;

3) виявлено не лише прогресивний, але й регресивний аспекти «виходу» за межі строку покарання, призначеного судом (коли суд продовжує строк тюремного ув'язнення засудженому, який відбув строк покарання, до його виправлення); через протиріччя такої регресивної практики принципу гуманізму вважаємо її неприйнятною для імплементації у кримінально-виконавче законодавство України;

4) водночас обгрунтовано впровадження до вітчизняного кримінально-виконавчого законодавства інституту скорочення строку покарання; це сприятиме більш послідовній реалізації принципів гуманізму, диференціації та індивідуалізації виконання покарань, раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки, поєднання покарання з виправним впливом, закріплених ст. 5 КВК України.

Список використаної літератури:

1. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 343 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249066305>.

2. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів : Закон України від 8 квітня 2014 р. № 1186-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 23. – Ст. 869.

3. Пузырьов М.С. Види досліджень у порівняльному кримінально-виконавчому праві / М.С. Пузырьов // Проблеми реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : матеріали науково-практичних семінарів («Розвиток основних підходів до виправлення та ресоціалізації засуджених у пенітенціарних закладах: історичний аспект» та «Зпровадження вимог європейських пенітенціарних правил у діяльність органів і установ Державної пенітенціарної служби України») (Чернігів, 29 листопада 2012 р., 12 грудня 2012 р.) / гол. ред. О.І. Олійник. – Чернігів, 2013. – С. 128–132.

4. Михалко І.С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / І.С. Михалко. – Х., 2012. – 20 с.

5. Михалко І.С. Забезпечення принципу раціонального застосування примусових заходів і стимулювання правослухняної поведінки засуджених : [моногр.] / І.С. Михалко. – Х. : Право, 2013. – 200 с.

6. Сизый А.Ф. Поощрительные нормы уголовно-исполнительного права как средства формирования правомерного поведения осужденных (проблемы теории и практики) : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А.Ф. Сизый. – Рязань, 1995. – 468 с.

7. Бабаян С.Л. Поощрительные институты уголовно-исполнительного права (теория и практика применения) : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / С.Л. Бабаян. – М., 2014. – 592 с.

8. Бажанов О.И. Прогрессивная система исполнения наказания / О.И. Бажанов. – Мн. : Наука и техника, 1981. – 168 с.

9. Скаков А.Б. Прогрессивная система исполнения лишения свободы и ее отражение в новом законодательстве Республики Казахстан : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А.Б. Скаков. – Рязань, 2004. – 41 с.

10. Трубников В.М. Прогрессивная система відбування покарання як принцип кримінально-виконавчої політики в Україні / В.М. Трубников // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2007. – С. 6–15.

11. Жабский В.А. Наказание по уголовному законодательству зарубежных стран: теоретико-прикладное исследование : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / В.А. Жабский. – Рязань, 2011. – 416 с.

12. Boetticher A. German criminal and prison policy / A. Boetticher, J. Feest // Prison policy and prisoners' rights:

the protection of prisoners' fundamental rights in international and domestic law. – 2008. – Vol. 42 of the Publications of the International Penal and Penitentiary Foundation. – P. 361–390.

13. Гришко А.Я. Уголовные наказания в Федеративной Республике Германии : [учеб. пособие] / А.Я. Гришко. – Рязань : Академия ФСИН России, 2010. – 32 с.

14. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / науч. ред. и вступ. статья Д.А. Шестакова ; предисловие Г.-Г. Йешека ; пер. с нем. Н.С. Рачковой. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 524 с.

15. Перегудов А.Г. Закон об исполнении наказания в виде лишения свободы и превентивных мер лишения свободы (ФРГ) / под общ. ред. А.Г. Перегудова ; пер. с нем. Ф.И. Бакировой. – Уфа : УВШ МВД РФ, 1994. – 67 с.

16. Жабский В.А. Уголовные наказания в Российской Федерации и зарубежных странах : [моногр.] / В.А. Жабский ; под общ. ред. А.Я. Гришко. – Рязань : Академия ФСИН России, 2010. – 280 с.

17. Гришко А.Я. Исполнение наказания в виде лишения свободы в Германии (на примере федеральной земли Бавария) : [учеб. пособие] / А.Я. Гришко. – Рязань : Академия ФСИН России, 2009. – 36 с.

18. Стручков Н.А. Исполнение уголовного наказания в капиталистических странах (Англия, ФРГ) : [учеб. пособие] / Н.А. Стручков, В.П. Шупилов ; науч. ред. проф. В.А. Владимирова. – М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1978. – Вып. II. – 88 с.

19. Основы пенитенциарной педагогики і психології : [навч. посіб.] / [С.Ю. Замула, В.А. Костенко, В.І. Мандра та ін.] ; за заг. ред. В.М. Синьова. – Біла Церква : БУПП ДДУПВП, 2003. – 101 с.

20. Казначеева Д.В. Питання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у законодавстві закордонних

країн / Д.В. Казначеева // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22 травня 2015 р.) ; МВС України ; Харківський нац. ун-т внутр. справ ; Кримінологічна асоціація України. – Х., 2015. – С. 37–39.

21. Краснов Ю.А. Зарубежный опыт исполнения наказания в виде лишения свободы в отношении несовершеннолетних / Ю.А. Краснов // Ведомости уголовно-исполнительной системы. – 2011. – № 7. – С. 12–17.

22. Греков М.Л. Тюремные системы: состояние, перспективы : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / М.Л. Греков. – Краснодар, 2000. – 195 с.

23. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Закон України від 1 грудня 1994 р. № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

24. Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 4 листопада 2003 р. № 1303/203 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0046-04>.

25. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

26. Фильченко А.П. Практика законодательного регулирования условно-досрочного освобождения от отбывания наказания по уголовному законодательству России и ФРГ / А.П. Фильченко // Правовое обеспечение исполнения наказания в Российской Федерации и Федеративной Республике Германии : материалы междунар. науч.-практ. семинара (Рязань, 24–25 марта 2011 г.). – Рязань, 2011. – С. 53–56.